

REMISSVAR

2025-05-08

Dnr: BO 2025–0055

Justitiedepartementet
remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Betänkandet SOU 2025:11 Straffbarhetsåldern

(dnr Ju2025/00206)

Inledning och avgränsning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Barnombudsmannen avgränsar sitt yttrande till frågorna om sänkt straffbarhetsålder (kapitel 8, 9 och bilaga 3) samt höjt straffmaximum för unga lagöverträdare (kapitel 12).

Förslaget om sänkt straffbarhetsålder

Barnombudsmannen avstyrker förslaget om sänkt straffbarhetsålder i dess helhet. Det gäller såväl införandet av en differentierad straffbarhetsålder (avsnitt 9.6) som en generell sänkning av straffbarhetsåldern (bilaga 3).

Barnombudsmannen ser med stor oro på förslaget som läggs fram i utredningen och som, om det genomförs, riskerar att urholka den straffrättsliga särbehandlingen av barn. Utredningen har inte på ett övertygande sätt visat att förslaget skulle bidra till att lösa den mycket allvarliga situation som för närvarande råder i Sverige, där barn begår väldigt allvarliga brott.

Det är anmärkningsvärt att utredningen föreslår så genomgripande förändringar som en sänkt straffbarhetsålder trots att den själv konstaterar att det saknas evidens för att en sådan åtgärd minskar brottsligheten (se bl.a. avsnitt 8.8.2). Utredningen drar slutsatsen att båda alternativen - bibehållen straffbarhetsålder och en generell sänkning är ohållbara (se avsnitt 8.10). Skälet mot det första alternativet uppges främst vara att allmänhetens förtroende för rättsstaten kan komma att urholkas om inga åtgärder vidtas, dock utan att det närmare förklaras vad som är grunden för detta antagande eller mer specifikt varför (ytterligare) straffrättsliga åtgärder skulle komma att stärka allmänhetens förtroende.¹

Det har dessutom redan vidtagits eller lämnats förslag på åtgärder som syftar till att motverka utvecklingen med barn och unga som begår allvarliga brott och att ge de brottsbekämpande myndigheterna bättre möjligheter att utreda sådana

¹ En av utredningens experter har argumenterat för att den utveckling som utredningen bedömer som sannolik vid en sänkt straffbarhetsålder endast utgör spekulationer (se särskilt yttrande av Axel Holmgren, s. 467). En motsatt utveckling är enligt dennes bedömning också fullt möjlig.

brott. Det har inte framförts några tungt vägande skäl för att dessa åtgärder inte skulle vara tillräckliga (jfr avsnitt 8.7.6).

Barnombudsmannen ser med stor oro på att 14-åringar begår mycket grova brott och anser att effektiva åtgärder behöver vidtas för att motverka denna utveckling. Det framgår dock tydligt av betänkandet att en sänkt straffmyndighetsålder inte utgör en del av en sådan lösning. Det är i sammanhanget viktigt att betona att barn som begår allvarliga brott ofta har dubbla roller och att de kan vara såväl brottsoffer som gärningsman. Vidare är det viktigt att understryka att många av de barn som det handlar om har haft en uppväxt som präglats av olika former av våld och ibland har de till och med utsatts för våld när de befunnit sig i samhällets vård.² Mot denna bakgrund anser Barnombudsmannen att samhället bär ett stort ansvar för dessa barn och den situation som de befinner sig i. Sverige har en skyldighet att skydda dem från våld samt att utnyttjas och exploateras av kriminella nätverk.

Enligt Barnombudsmannen kan en viktning av olika intressen, där barnets bästa beaktas i första hand, inte leda till någon annan slutsats än att straffbarhetsåldern inte ska sänkas, vare sig generellt eller för vissa brott.

Barnombudsmannen konstaterar att ett förslag om sänkt straffbarhetsålder är oförenligt med barnkonventionen. Detsamma gäller barnrättskommitténs allmänna kommentar nr. 24 (2019) samt de särskilda rekommendationer som kommittén riktade direkt till Sverige under 2023 års granskning.³ Kommittén uttryckte vid det tillfället en djup oro över de steg som Sverige tagit för att sänka straffmyndighetsåldern och rekommenderade Sverige att bibehålla straffmyndighetsåldern på 15 år. Barnrättskommittén påminde även Sverige om sin allmänna kommentar nr. 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet.

Av artikel 40 i barnkonventionen framgår att staterna bör bestämma en lägsta straffbarhetsålder. I sin allmänna kommentar nr. 24 (2019) välkomnar barnrättskommittén att vissa stater har en lägsta straffbarhetsålder som är högre än genomsnittet på 14 år. Kommittén avråder staterna från att sänka straffbarhetsåldern.⁴ I artikel 40 betonas även vikten av att barn som begår brott behandlas på ett sätt som främjar deras rehabilitering och återanpassning i samhället. Att införa straffrättsliga påföljder för yngre barn, inklusive 14-åringar, riskerar att motverka dessa ändamål och att leda till ökad stigmatisering samt risk för återfall i brott. Detta har även betonats av Barnombudsmannens expert i ett särskilt yttrande.⁵

Barnrättskommittén har även understrukit att praxis som tillåter undantag från den lägsta straffbarhetsåldern i fall där barnet anklagas för särskilt allvarliga brott ofta införs som svar på samhälleliga påtryckningar och inte baseras på en rationell förståelse av barns utveckling. Barnrättskommittén avråder starkt från sådana

² Barnombudsmannens Årsrapport 2025- "Ni måste hinna före" – Barns och ungas berättelser om att vara frihetsberövad

³ Se bland annat artikel 41 i barnkonventionen samt barnrättskommitténs Allmänna kommentar Nr 24 (2019) om Barns rättigheter i det straffrättsliga systemet, CRC/C/GC/24 para 22. Se även Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport CRC/C/SWE/CO/6–7 para. 44 och 45 (a).

⁴ Se Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr. 24 (2019) para. 33 om Barns rättigheter i det Straffrättsliga Systemet. Barnrättskommittén har även riktat en direkt rekommendation till Sverige om att avstå från att höja straffbarhetsåldern, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/6–7 para. 45 (a)

⁵ Se särskilt yttrande experten Magdalena Wikstrand Danelius, s. 487 ff.

regleringar och uppmanar staten att fastställa en enhetlig minimiålder under vilken barn inte kan hållas straffrättsligt ansvariga – utan undantag.⁶

Straffmaximum för unga lagöverträdare

Barnombudsmannen avstyrker förslaget om höjt straffmaximum för unga lagöverträdare. Förslaget om att höja straffmaximum och att göra det möjligt att döma lika långa påföljder för barn som för vuxna utgör en förskjutning i den straffrättsliga synen på barn. Barnombudsmannen kan inte se att utredningen motiverat varför det finns skäl att ändra den grundläggande utgångspunkten om barns mindre straffrättsliga ansvar på detta sätt (jfr avsnitt 8.5).

Barnombudsmannen ser med stor oro på detta förslag och bedömer att det inte är förenligt med barnkonventionen, i synnerhet inte med artikel 3 (barnets bästa) och artikel 40 (rehabilitering och återintegrering i samhället). Enligt Barnombudsmannens bedömning kan längre straff leda till minskade möjligheter för barnets återanpassning i samhället. Det är inte tydligt hur denna aspekt har vägts mot andra intressen i betänkandet, såsom det om samhällsskydd och allmänprevention eller om principen om barnets bästa har tillmätts särskild betydelse. Om detta förslag genomförs, i kombination med förslaget om sänkt straffbarhetsålder, skulle en 14-åring kunna dömas till 18 års fängelse.

Ett sådant förslag ökar också risken för att fler barn frihetsberövas och för att de utdömda påföljderna blir längre. Barnombudsmannen anser, att ett straff som är lika långt som en hel barndom, är i strid med principen om att frihetsberövande ska ske för kortast lämpliga tid i enlighet med artikel 37 (b) i barnkonventionen.

Den rättsliga hanteringen av barn som begår brott ska enligt artikel 40 ske på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet, tar hänsyn till barnets ålder samt främjar barnets återintegrering i samhället. Barnombudsmannen anser att en höjning av straffmaximum kan ge motsatt effekt, i synnerhet bland de barn som redan befinner sig i en utsatt situation.

Barnens röster får inte genomslag i betänkandet

Barnombudsmannen noterar att utredningen har vidtagit vissa åtgärder för att inhämta barns åsikter i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen. De har bl.a. besökt Statens institutionsstyrelses (Sis) särskilda ungdomshem, träffat representanter för olika barnrättsorganisationer, inklusive Barnombudsmannen, samt barn i olika skolklasser (se avsnitt 2.3). Barnombudsmannen saknar dock en redovisning av barnens synpunkter i betänkandet samt hur utredningen har förhållit sig till dem. Vidare innehåller inte heller i betänkandet information om hur barnens synpunkter har beaktats när förslagen har utformats. Sammantaget anser inte Barnombudsmannen att förfarandet ligger i linje med de krav som barnkonventionen ställer på att göra barn delaktiga i lagstiftningsarbetet.

Barnombudsmannen bedrev under år 2024 ett omfattande arbete med att samtala med frihetsberövade barn och att kartlägga deras uppväxtvillkor och erfarenheter av frihetsberövande. Nedan redovisas ett urval av detta material som bedöms vara relevant för att åskådliggöra hur den målgrupp som är tänkt att träffas av dessa förändringar ser på dessa frågor.

⁶ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr. 24 (2019) para. 25

*Ur Barnombudsmannens rapport Brottsförebyggande*⁷

De barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat har olika syn på vad som fungerar brottspreventivt. Det gäller till exempel frågor om längre straff, visitationszoner, uppehållsförbud, sänkt straffmyndighetsålder och ungdomsfängelser. En majoritet anser dock att bara längre straff inte kommer att lösa problemet med att fler unga dra in i allvarlig kriminalitet. Istället anser de att det krävs större satsningar på förebyggande insatser samt bättre stöd till de barn som är frihetsberövade.⁸ Nedan följer några citat som illustrerar barnens syn på de aktuella frågorna.

"Att sänka straffåldern till 13 - då kommer bara 12-åringar bli hotade och användas. Det är inte straffet som hjälper – man måste hjälpa ungdomarna." kille

"Jag anser att både skola och socialtjänst borde agera tidigare och tydligare för att avskräcka barn från kriminalitet, till exempel genom att skrämman dem med möjliga konsekvenser. Jag är kritisk till idén om att högre straff hjälper, då många unga inte avskräcks av det utan drivs av status och pengar." kille

I Barnombudsmannen intervjumaterial som låg till grund för årsrapporten 2024 fanns vidare bl.a. följande citat:

"Sen när de tog bort straffrabatten så... när man tar bort straffrabatten har man inte sett att.. vilken statistik som kom ner? Det blir barn ju som dödar ju. Innan var det sjutton-, arton-, nittonåringar som dödade. Idag är det folk som inte är... folk som är tolv år, tretton år, fjorton år som dödar. Det var politikernas bra lösning. Det var den bra lösningen och så, som de kom ut och firade på teven." kille

En kille och en tjej reflekterar kring att det inte är straffen i sig som kommer att vara den hjälpanande faktorn enbart.

"Det spelar ingen roll, straffen. [...] kontaktpersoner, insatser från soc, allt sådant är skitviktigt. Jätte, jätte, jätteviktigt. Det har stor betydelse. Sen att man ska hjälpa barn. Inte bara straff, straff och straff. Det funkar inte." kille

"Sluta tro att strängare straff kommer göra någonting åt det. Det kommer bara bli värre. Kom ner från era höga hästar och försök ta reda lite från verkligheten. [...] 'Vi kommer göra strängare straff och vi kommer stoppa kriminaliteten.' Nej det kommer ni inte. Lyssna på barn och unga." tjej

Det finns även exempel på barn som har haft goda erfarenheter av att avtjäna ett straff och sitta frihetsberövad. En kille förklarar det såhär:

"[...] på det här stället alltså, cheferna de hjälper oss till med. Cheferna är på vår sida. [...] Och så de bryr sig om oss här nu. Och de maktmissbrukar inte besluten som alla de andra personalen."

En annan kille beskriver också en positiv erfarenhet av att avtjäna straff:

"Det är det bästa här. Som får mig att tänka att det finns en anledning för mig att sitta här. [...] De [personal inom undervisning] hjälper till på ett bra sätt."

⁷ Återrapportering av uppdraget Brottsförebyggande arbete -hur barn kan skyddas från att utnyttjas i kriminella aktiviteter: [for-varje-minut-som-gar-och-ingen-gor-nagot-for-att-hjalpa-barn-sa-blir-det-bara-varre.pdf](#)

⁸ Ibid. s. 23

Beslut har fattats av barnombudsmannen Juno Blom. Föredragande i ärendet har varit juristen Helen Ronen. I den slutliga handläggningen av ärendet har även chefsjuristen Tove Björnheden och avdelningschefen Malin Morell deltagit.

Juno Blom
barnombudsman